

Analysis of Effective Drivers in Pattern Framework of Spatial-Policy Making

Hedayat Darvishi*

PhD in Geography and Environmental Planning, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Abdolreza Rokanuddin Eftekhari

Professor, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Fatemeh Sadat Kahaki

PhD Student in Geography and Urban Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Iran

Maryam Biranvandzadeh

PhD in Geography and Urban Planning, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University and Researcher of Jihad University, Lorestan Branch, Iran

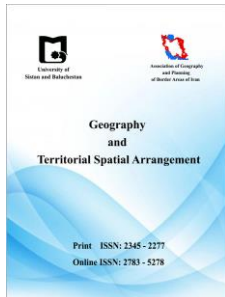

Darvishi, H & Rokanuddin Eftekhari, A, & Kahaki, F.S & Biranvandzadeh, M (2021). [Analysis of Effective Drivers in Pattern Framework of Spatial-Policy Making]. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 11 (41), 287-306.

doi <http://dx.doi.org/10.22111/GAIIJ.2021.6665>

Article type:
Research Article

Received: 08/12/2020
Revised: 10/01/2021
Accepted: 12/06/2021

Keywords:
Pattern Architecture,
Architectural
Execution, Land
Management,
Propulsion, Space.

ABSTRACT

Architectural rupture and instability is a pattern of land management with disabilities and theoretical and operational shortcomings that the foundation of this kind of integrated and coordinating approach is always shaken with intensity and weakness. Considering the applicability of the objectives of the present paper, the analysis of effective inadequacies, clustering and analysis of the effects of each factor in the architecture of the planning model and land management policy of the present study is present. With this description, the strategic question is what are the shortcomings (factors) affecting the architecture of the land use planning and policy model? To answer the question, analytical methodology based on Delphi tools and interpretive-structural modeling has been used. The data collection tool and method are based on library method (research background analysis) and researcher-made questionnaire (cross-factor analysis of factors). For this purpose, based on the opinions of thematic experts (15 land management experts), it has been scored and analyzed using Mick Mac software. The results of the research have shown that among the components of "model architecture", "architectural implementation", "monitoring and evaluation" of planning and policy-making, "model architecture" as an intellectual and philosophical foundation with 74.1%, It has the most inadequacies. In addition, among the architectural components of the model, the "principles" dimension has the most inadequacies. Clustering, Analysis, and Distribution of Propellants reflects the fact that most key propulsions related to the components of "principles" and "framework" in terms of pattern architecture with 37% and 36%, respectively, and in the next categories of "pattern management" In terms of "architectural performance" with 27% has the most key highlights.

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

1- Introduction

The land use planning and policy model has the dimensions of model architecture (principles,

framework, and processes), architectural implementation (model management), architectural monitoring and evaluation, and architectural implementation. Each of these dimensions is affected by various failures with its own compressive strength threshold and flexural capacity (flexibility), which "background" has made this model weak and unstable. In this context, the rupture and instability of architecture is a pattern of land management with disabilities and theoretical and

*Corresponding Author: Hedayat Darvishi

E-mail: hedayat_4@yahoo.com

operational shortcomings that have shaken the foundation of this kind of integrated and coordinating approach with intensity and weakness (Darvishi, 2019: 8). In this regard, the objective and spatial manifestation of various inadequacies in different dimensions of territorial, sectoral, organizational and in some parts of model architecture, architectural implementation and monitoring and supervision has been reflected (Rokn al-Din Eftekhari et al., 2012; Darvishi et al., 2019-2018). Deficiencies in different dimensions and areas, such as: economic, geographical and territorial, political and security, studies and research, social and cultural, administrative-structural, lack of commitment and commitment of senior and middle managers to implement management plans during the change of management, Organizations in charge of land management in the stage of preparation, implementation and supervision (Soltani, 2013: 8), structural, content, managerial and legal damages (Sarvar and Khaliji, 2014: 67), lack of systematic and institutional thinking for land management at management levels and Country planning, lack of approved plans and programs for spatial organization of land, lack of specific legal institution for land management, inconsistency between macro, spatial and cross-sectoral nature of land planning planning with structured and highly centralized planning and implementation of planning system. Inadequate political-administrative division, lack of proper definition of region in the country, disregard for population and migration, lack of integrated and systematic plan, political pressures to implement plans and projects without economic, technical justification and lack of proper land management model In Iran (Akbari et al., 2017: 7), the political polarity of the region (Taghvaei et al., 2017: 15), challenges related to officials and executive institutions, executive challenges of planning plan, challenges related to consulting engineers and decision-making institutions, challenges related to The need for a correct approach to planning, legal challenges, (Technical et al., 2018: 10), disagreement on the definition of land management, uncertainty of the theoretical basis of land management studies in Iran, lack of methodological structure and weakness of the methodological basis of existing land management, shortcomings Legal and supervisory institutions, uncertainty of land management status along with physical and comprehensive plans (Deputy of Economic Research, 2018: 19), copying the actions of more developed countries (Ahmadi, 2016: 43), lack of effective communication between laws and policies, lack of coherent thinking and Institutional for land

management, a protective and specific legal institution (Imani Jajarmi and Tannery, 2015: 18); There is.

2- Material and Methods

The research method is a combination of successive (exploratory-explanatory) and uses both qualitative research methods and quantitative research methods. In the qualitative section research method, the content analysis of documents (analysis of factors and variables) and in the quantitative section research method, structural analysis method has been used. The method and tools of data collection in the qualitative part of research, documentation and interviews with experts is a subject related to land management and in the quantitative part is based on field method and researcher-made questionnaire (interaction questionnaire with expert survey). The statistical population of the study consists of 15 experts who have scientific and executive qualifications among national and provincial organizations and institutions related to the subject of land management. The method and tool of data analysis in the qualitative part of the research is based on content analysis and in the quantitative part is based on structural analysis using Mikmak software.

3- Result and Discussion

Analysis of the background and theoretical foundations of research on land use planning and policy-making has led to the identification, exploration and extraction of effective components and criteria in the architecture of land use planning and policy-making model.

At this stage of the research process, after determining the effectiveness and impact of each factor or in other words determining the degree of influence and dependence of each architectural failure, land use planning and policy-making model of each of these factors was classified into one of the following four clusters. Findings show that out of 27 factors, 4 factors are in the cluster of dependent variables, 5 variables in the intermediate cluster, 7 variables in the cluster of independent variables and 11 variables in the cluster of key variables. This indicates the multiplicity of key drivers in land management. In other words, out of the total of the mentioned variables, 36.6% of the drivers are strategic (key) drivers.

Findings from the research indicate this fact: in the dimension of "principles", the factors of "weakness in the process and product of land management", "minimum observance of the rights of places and living spaces and activities", "disregard for political planning of space" are among the key variables; The

factor of "uncertainty of theoretical foundations and ideas" is one of the independent variables, the factors of "weakness in inter-sectoral integration of spatial development drives and minimal opportunism commensurate with capabilities" are dependent variables and factors of minimal attention to basic goals (idealistic and alternative goals). Instead of fundamental goals, it is considered as a neutral or intermediate variable. In the "framework" dimension, the factors of "weakness in sectoral integration, weakness in organizational integration, weakness in policy integration, weakness in territorial integrity" were among the key variables, and "lack of uniform horizon in the vision of the study space organization" was one of the independent variables. In the absence of a national document on land management and determination of the ideal and ideal maps of the province, the division of national labor in the national and regional division of labor is one of the dependent variables and the factor of "disparity between the time horizon and the desired spatial organization" is considered as a neutral variable. In the "process" dimension, the factors of "participatory refusal and distrust, the possibility of development institutions and organizations to the land use approach", "minimal responsibility of land management policy makers", "weakness in the methodology of programs" are considered as independent variables and in this factor cluster A cluster of key, dependent and neutral variables has not been discovered. In addition, of the total key factors, 36.4% belong to the principles dimension and 36.4% to the framework dimension in the model architecture.

Execution of architecture and management Execution of the pattern indicates the attention to the legal requirements in the process and product of land management. In this regard, among the architectural shortcomings of the land use planning and policy model, inefficient and effective institutionalization factors in land management, the multiplicity of study plans, lack of approach and plan identity of regional planning and networking, uncertainty of the validity of development scenarios and development factors. "Architecture" is located. In the same context, among the mentioned factors, "inefficient and effective institutionalization in land management, lack of approach and procedure of program identity and regional networking" are among the key drivers, the factor of "multiplicity of study implementation plans" is one of the independent variables and the factor of "uncertainty of scenario validity" "Spatial development" is one of the intermediate variables. In addition, 27.3% of the total key factors belong to the "pattern management" dimension.

The extent to which model management performance is measured and measured is another essential and unavoidable dimension of architectural failure analysis of land use planning and planning policy. Findings from the study indicate the fact that the factors of "strategic monitoring and evaluation of architecture and architectural implementation" and "uncertainty of the realization of spatial development scenarios" are in the cluster of architectural monitoring and evaluation variables. In this context, the variable of strategic monitoring and evaluation of architecture and the implementation of architecture are among the independent variables and the uncertainty of the realization of spatial development scenarios is included in the cluster of neutral variables; In addition, according to the analysis performed in the cluster, the key variable has not been identified.

4- Conclusion

The results of the research indicate the fact that most of the shortcomings of planning and policy-making are related to the "principles" dimension of model architecture, which indicates the intellectual, ideological and philosophical foundations of land management. The analysis of this proposition has been in line with other researches in the field of land management. On the other hand, the "framework" component, which emphasizes the integration between organizations and institutions and regional, district and local frameworks, has the most shortcomings after the "principles" component, which can be considered as a new proposition in the land management literature. The results and findings of the researches have been gaps and shortcomings, attention to "legal requirements in the process and product of land management" has been determined and manifested in "model management". In this regard, after the component of principles and framework in pattern architecture, "pattern management" has the most shortcomings. In addition, the "process" component in model architecture and monitoring and evaluation has fewer shortcomings than other dimensions.

Keywords: Pattern Architecture, Architectural Execution, Land Management, Propulsion, Space.

5- References (Persian)

Ahmadi, Hassan (2016). Land use planning (requirements and implementation process) in the development planning of the country, Scientific-Student Association for Land Management Planning, Tarbiat Modares University, pp. 16-1. (Unpublished report)

Aliasin, Ahmad. (2014). Importance and function of land management, Conference on land management infrastructure development, Tehran.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

Arami, Hussein (2014). Understanding on expectations from land management, Land Management Development Infrastructure Conference, Tehran.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

Country Program and Budget Organization (2006). Description of Provincial Planning Services, National Management and Planning Organization, National Land Management Center, Tehran.

<http://www.mporg.ir/Portal>

Cresol John; Planoclarck, Wiki. (2018). Qualitative research methods, translated by Alireza Kiamaneshvajavid Sarai, Tehran: Ayizh Publishing.

<https://www.gisoom.com/book>

Deputy of Economic Research. (2018). Collection of Regional Studies and Landscaping in Iran (Government Performance Analysis in Relation to Landscaping Documents, Subject Code: 220, Serial Number: 15890, Office of Regional Studies.

<https://rc.majlis.ir/fa/report>

Dervish, guidance. (2019). Presenting a model of cosmetic policy in rural areas, PhD thesis, Shahid Beheshti University, Faculty of Earth Sciences, under the guidance of Dr. Bijan Rahmani and Dr. Abdolreza Rokanuddin Eftekhari.

<https://old.sbu.ac.ir/Cols/earth/lib>

Dervish, guidance; Akbari, Majid; Respectfully, Tina. (2018). Identifying and Prioritizing the Factors Affecting the Deficiencies of the Regional Development Policy System in Iran: Presenting a Structural-Interpretive Model, Quarterly Journal of Parliament and Strategy (Islamic Consultative Assembly of Iran), Twenty-Fifth Volume, No. 96, pp. 237-264.

<https://nashr.majles.ir>

Dervish, guidance; Respect, Tina; Shiva Moradi. (2018). Analysis of Regional Development Model and Balance Using Based Theory (Case Study: Regional Dynasty Development Plan), Regional Planning Quarterly (Islamic Azad University of Marvdasht), Article ready to be published.

DOI: 10.30495 / JZPM.2021.25780.3722

Encyclopedia of Urban and Rural Management (2009), Organization of Municipalities and Rural Affairs.

<https://imo.org.ir/>

Exchange, Muzaffar. (2014). Land use planning is what and why, land management infrastructure development conference, Tehran.

<http://irsce.org/>

Fouladi, Mohammad Hussein (2014). Sixth Plan and Land Management, Conference on Land Management Infrastructure Development, Tehran.

<http://irsce.org>

Imani Jajarmi, Hussein; Tanner, Hamideh. (2015). A Study of Iran's Economic Policies with a Land Management Approach (Case Study: The Fourth and Fifth Development Plans of the Country), Journal of Social Studies and Research in Iran (University of Tehran), Volume 4, Number 3, pp. 527-501.

DOI: 10.22059 / JISR.2015.56206

Khanifer, Hosein.(2010). An Introduction to the Concept of Land Management and Applications in Iran, Journal of Land Management (University of Tehran), Second Year, No. 2, pp. 26-5.

<https://jtcp.ut.ac.ir/>

National land management criteria. (2004). Country Management and Planning Organization, Regional Planning and Development Affairs, Tehran.

<http://www.mporg.ir/Portal>

Omidi Shahabadi, Omid. (2012). Presenting Lorestan Rural Planning Model with Futurism Approach, PhD Thesis in Geography and Rural Planning under the guidance of Dr. Ali Badri, Faculty of Geography, University of Tehran.

<http://etd.ut.ac.ir/thesis/UTCatalog/UTThesis/Forms/ThesisIndex.aspx>

Rokn al-Din Eftekhari, Abdul Reza; Ali, Badri. (2012). Foundations of Theoretical Village Development Model Theories, First Edition, Gilan Governor's Office.

<https://www.gisoom.com/book>

Rokn al-Din Eftekhari, Abdul Reza; Dervish, guidance; Rahmani, Bijan; Exchange, Muzaffar. (2019). Analysis of Effective Factors in Designing Spatial Development Scenarios Based on Rural Areas Study: Area Three Land Management. Quarterly Journal of Planning and Planning (Torbi University, Modares J), Volume, Number, 41-55.

DOI: 20.1001.1.16059689.1398.23.3.5.0

Sadug, Seyed Hassan Saeedi, Abbas (2014). Spatial system as the essence of geographical studies, *Geography Quarterly* (Iranian Geographical Association), New Volume, Fourth Year, Nos. 10 and 11, pp. 11-27.

Sarvar, Rahim; Khaliji, Mohamad Ali. (2014). Pathology of Land Management Plans in Iran, National Conference on New Approaches to Land Management in Iran, Semnan University, pp. 121-111.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

Shariatzadeh, Maryam. (2014). Land use fragmentation, Conference on Land Management Infrastructure for Development, Tehran.

<http://irsce.org>

Sharifzadegan, Mohammad Hussein. (2014). Land Development Elixir of Sustainable Development, Land Development Infrastructure Conference, Tehran.

<http://irsce.org/>

Sixth Five-Year Development Plan of the Islamic Republic of Iran. (1396). Country Program and Budget Organization.

<http://www.mporg.ir/Portal>

Soltani, Nasser (2013). Assessing the barriers to land use planning in Iran with an integrated approach, *Quarterly Journal of Spatial Planning and Planning* (Tarbiat Modares University), Volume 17, Number 3, pp. 84-63.

<http://hsmasp.modares.ac.ir/article-21-2479-fa.html>

Taghizadeh, Fatemeh. (2009). Land Management in the Encyclopedia of Urban-Rural Management, First Edition, Tehran: Publications of the Organization of Municipalities and Rural Affairs.

<https://imo.org.ir/>

Taqvae, Massoud; Beyk Mohammadi, Hassan; Zali, Nader; Kasai, Mitra. (2017). Analysis of obstacles and effective factors in the implementation of landscaping plans and planning in Tehran province, *Journal of Land Management*, (University of Tehran) Volume 9, Number 1, p. 27-28.

DOI:10.22059 / JTCP.2017.60199

Tawfiq, Firooz. (2005). Land use planning, global experiences and its adaptation to the situation in Iran, Tehran: Publications of Iran Urban Planning and Architecture Research Institute.

<http://www.archoma.com/publishers>

Technical, Venus; Karimi, Aram; Sharifi, Ramin (2018). An Analysis of the Concept of Land Management and the Pathology of Its Realization in the Development Plans of the Country, *Quarterly Journal of New Research in Geographical Sciences, Architecture and Urban Planning*, Volume 2, Number 13, pp. 220-196.

DOI: JR_GAU-2-13_011

Zahmatkesh, Ebrahim, Dehzadeh, Parvin. (2014). Assessing the obstacles of the land planning process in Iran and presenting solutions to improve it, National Conference on New Approaches to Land Management in Iran, Semnan University, pp. 454-442.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

6- References (English)

SINIS'A TRKULJA*, BRANKA TOS'IC' ** & ZORA Z'IVANOVIC (2012): Serbian Spatial Planning among Styles of Spatial Planning in Europe, *European Planning Studies* Vol. 20, No. 10.

[DOI:10.1080/09654313.2012.713327](https://doi.org/10.1080/09654313.2012.713327)

Albrechts, L. 2006. "Bridge the Gap: From Spatial Planning to Strategic Projects." *European Planning Studies* 14 (10): 1487-500

<https://doi.org/10.1080/09654310600852464>

Nadin, V. 2007. "The Emergence of the Spatial Planning Approach in England." *Planning, Practice & Research* 22 (1): 43-62. Doi: 10.1080/02697450701455934.

<https://doi.org/10.1080/02697450701455934>

Morphet, J. 2011. *Effective Practice in Spatial Planning*. London, UK: Routledge. Published August 2, 2010 by Routledge

Kidd, S., and D. Shaw. 2013. "Reconceptualising Territoriality and Spatial Planning: Insights from the Sea." *Planning Theory & Practice* 14 (2): 180-97. doi:10.1080/14649357.2013.784348.

<https://doi.org/10.1177/0885412219831375>

Davoudi, S., and I. Strange, eds. 2007. *Conceptions of Space and Place in Strategic Spatial Planning*. London, UK: Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9780203886502>

Milica MaksiC (2019):Governance Capacity of the City of Niš, Serbia, in the Spatial Planning

Process, Journal of Planning Education and Research 1–14

<https://doi.org/10.1177/0739456X19844564>

Louis Albrechts (2006), in strategic spatial planning? Some evidence from Europe and Australia, Environment and Planning a 2006, volume 38, pages 1149 – 1170.

<https://doi.org/10.1068/a37304>

Sue Kidd (2007) Towards a Framework of Integration in Spatial Planning: An Exploration from a Health Perspective, Planning Theory & Practice,8:2,161-181.

<https://doi.org/10.1080/14649350701324367>

Hedayat Darvishi, Abdolreza Rokneddin Eftekhari, Bijan Rahmani, Mozafar Sarrafi, Mohammad Atashak,2019.) “Analysis of Factors Affecting the Inefficiency of Spatial Policies in Rural Areas of Iran”. Journal of Research and Rural Planning, Volume 8, No. 2, spring 2019, Serial No. 25,116-130.

DOI: [10.22067/JRRP.V8I2.73320](https://doi.org/10.22067/JRRP.V8I2.73320)

Dominic Stead Evert Meijers(2009),Spatial Planning and Policy Integration: Concepts, Facilitators and Inhibitors, Planning Theory & Practice, Vol. 10, No. 3, 317–332.

<https://doi.org/10.1080/14649350903229752>

واکاوی و تحلیل نارسایی‌های اثرگذار در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین در ایران

هدایت درویشی* (دکتری جغرافیا و آمایش محیطی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران)

عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری (استاد دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران)

فاطمه سادات کهگی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران)

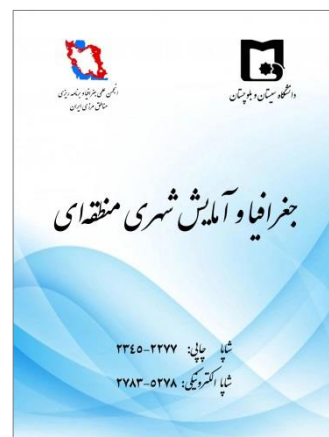
مریم بیرانوندزاده (دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی و پژوهشگر جهاد دانشگاهی واحد لرستان)

مقاله پژوهشی

چکیده

گسست و ناپایداری معماری الگوی آمایش سرزمین، معلول نارسایی و کاستی‌های نظری و عملیاتی است که پایه و اساس این نوع رویکرد یکپارچه و هماهنگ‌کننده را همواره با شدت و ضعف، دچار تزلزل می‌کند. با توجه به کاربردی بودن اهداف نوشتار حاضر، واکاوی نارسایی‌های اثرگذار، خوشه‌بندی و تحلیل اثرات هرکدام از عوامل در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین مورد نظر پژوهش حاضر است. با این توصیف، سؤال راهبردی این است که نارسایی‌های (عوامل) مؤثر در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین کدامند؟ برای پاسخ به سؤال، از روش‌شناسی تحلیلی مبتنی بر ابزار دلفی و مدل‌سازی تفسیری-ساختاری استفاده شده است. ابزار و روش گردآوری اطلاعات، مبتنی بر شیوه کتابخانه‌ای (واکاوی پیشینه پژوهش) و پرسشنامه محقق‌ساخته (تحلیل اثرات متقاطع عوامل) است. بدین‌منظور براساس نظرات خبرگان موضوعی (۱۵ نفر خبره آمایش سرزمین) امتیازبندی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار میک‌مک تحلیل شده است. نتایج پژوهش نشان داده است که از بین مؤلفه‌های «معماری الگو»، «اجرای معماری» و «پایش و ارزیابی»، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین، «معماری الگو» به‌عنوان زیربنای فکری و فلسفی و با ۷۴/۱ درصد، بیشترین نارسایی را به خود اختصاص داده است. افزون‌براین، در بین مؤلفه‌های معماری الگو، بُعد «اصول» دارای بیشترین نارسایی است. خوشه‌بندی، تحلیل و پراکنش پیشران‌ها بیانگر این واقعیت است که بیشترین پیشران‌های کلیدی مربوط به مؤلفه‌های «اصول» و «چارچوب» از بُعد معماری الگو به ترتیب با ۳۷ درصد و ۳۶ درصد و در رده‌های بعدی «مدیریت الگو» از بُعد «اجرای معماری» با ۲۷ درصد دارای بیشترین پیشران‌های کلیدی است.

تاریخ دریافت: ۱۸ آذر ۱۳۹۹
تاریخ بازنگری: ۲۱ دی ۱۳۹۹
تاریخ پذیرش: ۲۲ خرداد ۱۴۰۰
صفحات: ۳۰۶-۲۸۷

کلید واژه‌ها:

معماری الگو، اجرای معماری، آمایش سرزمین، پیشران، فضا.

* نویسنده مسئول: دکتر هدایت درویشی

پست الکترونیک: hedayat_4@yahoo.com

مقدمه

جلوه‌دادن اقدامات پراکنده (امیدی، ۱۳۹۵: ۱۲)، یکپارچگی و مشارکت بازیگران درگیر و همه‌سطوح سازمانی در توسعه فضایی (Pavel, et al., 2010, 45) چارچوب، اجرا و نظام سیاست‌گذاری، از عوامل و متغیرهای کلیدی هستند که در پیچیدگی سازمان فضایی موجود و مطلوب و در تعداد و تکثر نارسایی‌ها اثرگذار است و بایستی پیش از هرگونه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و حکمروایی توسعه فضایی متناسب با این مؤلفه‌ها، نارسایی‌های موجود تعدیل و در صورت امکان حذف شود (درویشی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴)

الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین دارای ابعاد معماری الگو (اصول، چارچوب، فرایندها)، اجرای معماری (مدیریت الگو)، پایش و ارزیابی معماری و اجرای معماری است. (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۸، ۱۳) هرکدام از این ابعاد، متأثر از نارسایی‌های مختلف دارای آستانه مقاومت فشاری و ظرفیت خمشی (انعطاف‌پذیری)^۲ خاص خود است که «بن‌زمینه» این الگو را دچار سستی و ناپایداری کرده است. در همین چارچوب، گسست و ناپایداری معماری الگوی آمایش سرزمین معلول نارسایی و کاستی‌های نظری و عملیاتی است که پایه و اساس این نوع رویکرد یکپارچه و هماهنگ‌کننده را همواره با شدت و ضعف، دچار تزلزل کرده است (درویشی، ۱۳۹۸: ۸). در این راستا، تجلی عینی و مکانی-فضایی نارسایی‌های مختلف در ابعاد مختلف قلمرویی^۳، بخشی^۴، سازمانی^۵ و در بخش‌هایی معماری الگو^۶، اجرای معماری^۷ و پایش و نظارت^۸ بازتاب پیدا کرده است (رکن‌الدین

رویکرد برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین را می‌توان «ادراک عینی و فضایی زبان سرزمینی» نامید (درویشی، ۱۳۹۸: ۴) این نوع رویکرد با به‌کارگیری رویه یکپارچه در ابعاد قلمرویی، سازمانی، سیاسی و بخشی (kidd, 2007, 22) و مدیریت مکانی-فضایی (صدوق و همکاران، ۱۳۸۵، ۶) سعی در فراهم‌سازی دقت در ترکیب و تجزیه مؤلفه‌های سازمان فضایی را دارد (صرافی، ۱۳۹۳: ۹) و تلاش دارد به توزیع و تخصیص منابع و امکانات بخش عمومی، بازآرایی و جهت‌دهی به منابع بخش خصوصی در سطح مناطق بیردازد و فرایند هماهنگی بین بخشی، بین سطحی، مشارکت بخش خصوصی و سازمان‌های غیردولتی را تسهیل کند. افزون‌براین، در طبقه‌بندی سیستم‌های برنامه‌ریزی مکانی از چهار سبک جامع-یکپارچه، منطقه‌ای-اقتصادی، کاربری اراضی و شهرسازی استفاده می‌کند. (Sinisa Trkulja, 2012, 11) این رویکرد، برنامه یا چشم‌اندازی بلندمدت (حدود بیست سال)، استراتژیک و فضایی برای توسعه سرزمین است^۱ که در همه حال هسته اصلی تحقیقات علمی بوده است (Milica Maksić, 2019, 15) و به‌منظور سیاست‌گذاری فضایی بر فرایندهای اساسی استقرار و اجرای برنامه‌ریزی عمودی بلندمدت با رویکرد یکپارچه تأکید دارد (Albrechts, 2006 & Davoudi and Strange, 2007 & Kidd and Shaw, 2013 & Morphet, 2011)؛ زیرا بر هماهنگ‌سازی اثرات و سیاست‌های بخش‌های مختلف توجه اساسی دارد (Nadin, 2007, 5). در این چارچوب، گسترده‌ی سرزمینی و قلمرو مکانی-فضایی متفاوت، بازآرایی تناسب و همکاری بین بخش‌ها و فضای سرزمینی (Dominic Stead Evert Meijers, 2009: 3). زمینه‌گرابودن (Louis Albrechts, 54, 2006)، برنامه‌ای

۲ - مقاومت فشاری و ظرفیت خمشی یا انعطاف‌پذیری دو اصطلاح وام گرفته‌شده در مهندسی سازه و عمران است.

3 - Territorial

4 - Sectoral

5 - organization

6 - Pattern Architecture

7 - Pattern Operation

8 - Monitoring And Evaluation

1. National Strategic Spatial Development Planning/ Perspective

افتخاری و همکاران، ۱۳۹۱؛ درویشی و همکاران، ۱۳۹۸-۱۳۹۷)

واکاوی پیشینه و ادبیات نظری پژوهش بر نارسایی‌هایی در ابعاد و زمینه‌های متفاوتی، مانند: اقتصادی، جغرافیایی و سرزمینی، سیاسی و امنیتی، مطالعاتی و پژوهشی، اجتماعی و فرهنگی، اداری-ساختاری، ملزم و متعهد نبودن مدیران رده‌بالا و رده‌میانی به اجرای طرح‌های آمایش در جریان تغییرات مدیریتی، ناهماهنگی بین سازمان‌های متولی امر آمایش سرزمین در مرحله تهیه، اجرا و نظارت (سلطانی، ۱۳۹۲: ۸)، آسیب‌های ساختاری، محتوایی، مدیریتی و قانونی (سرور و خلیجی، ۱۳۹۳: ۶۷)، فقدان تفکر نظام‌مند و نهادینه برای مدیریت سرزمین در سطوح مدیریتی و برنامه‌ریزی کشور، فقدان طرح و برنامه مصوب برای سازماندهی فضایی سرزمین، نبود نهاد قانونی مشخص برای مدیریت سرزمین، ناهماهنگی بین ماهیت کلان‌نگر، فضایی و فرابخشی برنامه‌ریزی آمایش سرزمین با ساختار بخشی و به‌شدت تمرکزگرای نظام برنامه‌ریزی و اجرا (زحمت‌کش و ده‌ده‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۱)، تقسیم‌بندی نامناسب سیاسی-اداری، نبود تعریف مناسب از منطقه در کشور، بی‌توجهی به مسئله جمعیت و مهاجرت، فقدان طرح یکپارچه و نظام‌مند، فشارهای سیاسی برای اجرای طرح‌ها و پروژه‌های فاقد توجیه اقتصادی، فنی و فقدان مدل مناسب برای آمایش سرزمین در ایران، قطبیت سیاسی منطقه (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۵)، چالش‌های مرتبط با مسئولان و نهادهای اجرایی، چالش‌های اجرایی طرح آمایش، چالش‌های مرتبط با مهندسين مشاور و نهادهای تصمیم‌ساز، چالش‌های مرتبط با لزوم نگرش صحیح به طرح آمایش، چالش‌های قانونی و حقوقی، (فنی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰)، عدم توافق بر روی تعریف آمایش سرزمین، نامشخص بودن مبنای نظری مطالعات

آمایش سرزمین در ایران، روش‌مند نبودن ساختار و ضعف مبنای روش‌شناختی آمایش سرزمین، کاستی‌های موجود در الزامات قانونی و نهادهای ناظر، نامشخص بودن جایگاه آمایش سرزمین در کنار طرح‌های کالبدی و جامع (معاونت پژوهش‌های اقتصادی، ۱۳۹۷: ۱۹)، کپی‌برداری از اقدامات کشورهای پیشرفته‌تر (احمدی، ۱۳۹۵: ۴۳)، نبود ارتباط مؤثر میان قوانین و سیاست‌گذاری‌ها، نبود تفکر منسجم و نهادینه برای مدیریت سرزمین، نهاد قانونی حمایتگر و مشخص (ایمانی جاجرمی و دباغی، ۱۳۹۴: ۱۸). تأکید داشته است؛ از این رو با توجه به آنچه که مطرح شد، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر است:

- ۱- نارسایی‌های اثرگذار در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین کدامند؟
- ۲- توزیع و پراکنش نارسایی اثرگذار در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین در ابعاد معماری الگو، اجرای معماری، پایش و ارزیابی آمایش سرزمین چگونه است؟

مبانی و مدل نظری-اندیشه‌ای پژوهش

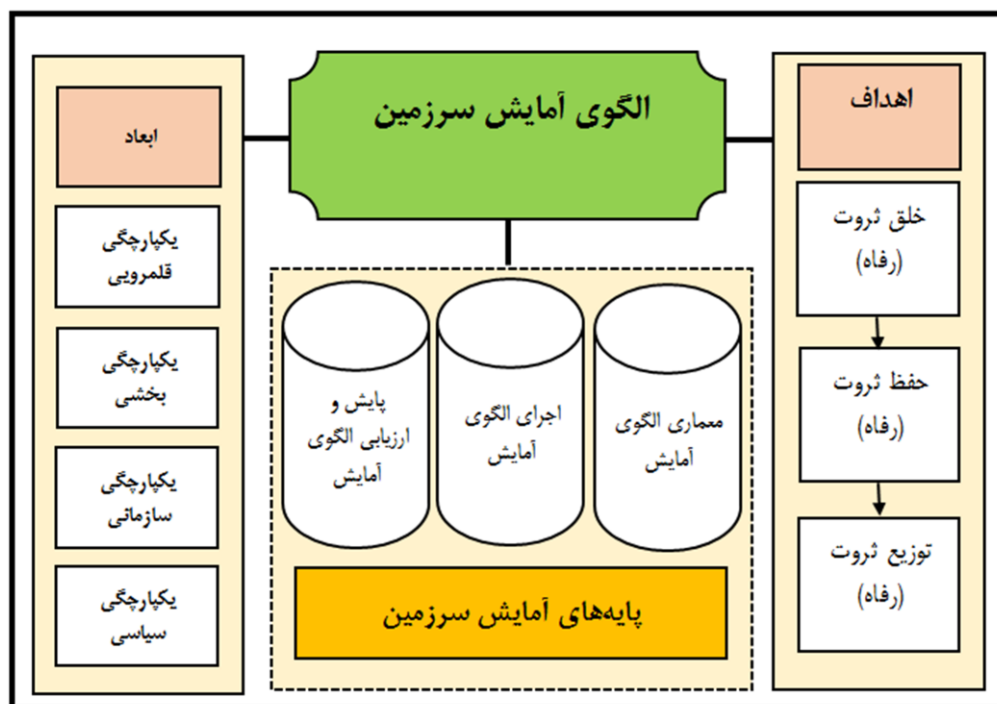
آمایش سرزمین همان برنامه‌ریزی فضایی^۹ است که اگر در فضای مشخصی عمل شود، همراه آن مقیاس فضایی مربوطه گفته می‌شود (صرافی، ۱۳۹۳: ۱۷) و مقوله محوری در آن تنظیم رابطه متقابل بین انسان، فضا، فعالیت (ضوابط ملی آمایش سرزمین، ۱۳۸۳؛ دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، ۱۳۸۸؛ سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۸؛ فولادی، ۱۳۹۳؛ آرامی، ۱۳۹۳؛ آل‌یاسین، ۱۳۹۳؛ شریف‌زادگان، ۱۳۹۳؛ شریعت‌زاده، ۱۳۹۳؛ توفیق، ۱۳۸۴؛ تقی‌زاده، ۱۳۸۸)، هویدا کردن مسئولیت خاص هر منطقه براساس توانمندی‌ها و قابلیت‌های منطقه‌ای (خنifer، ۱۳۸۹: ۹)

9- Spatial Planning

چارچوب، این نوع رویکرد از برنامه‌ریزی گام‌به‌گام به سوی برنامه‌ریزی تخیلگرا^{۱۶} (تصویرسازی) و فراگیرتر^{۱۷} پیش رفته است. فرآورده این نوع برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برپایه سه رکن اصلی خلق ثروت^{۱۸}، (رشد)، حفظ ثروت^{۱۹} (حفاظت)، توزیع ثروت^{۲۰} و در سطوح و مقیاس‌های مختلف فضایی (مقیاس اتحادیه تا مقیاس محلی) و در ابعاد مختلف رقابت‌پذیری اقتصادی^{۲۱}، انسجام اجتماعی^{۲۲}، پایداری محیطی^{۲۳}، حکمروایی قلمرویی^{۲۴} و برنامه‌ریزی فضایی^{۲۵} است.

و مدیریت توسعه فضا به‌عنوان عامل یکپارچگی، هم‌افزایی و تعادل بخشی برای مجموعه اقدامات توسعه در قلمروی کشور و در رقابت‌پذیری/همیاری با قلمروهای مجاور است و به‌صورت مشکل‌سو^{۱۰} (بازتابی^{۱۱})، آینده‌سو^{۱۲} (پیش‌نگرانه^{۱۳})، آرمان‌سو^{۱۴} (بینش‌ورانه^{۱۵}) مطرح شده است (صرافی، ۱۳۹۳: ۱۷).
توسل به این نوع رویکرد به امید بهبودبخشیدن به نظام ناکارآمد برنامه‌ریزی سنتی، جایگزینی بهینگی به‌جای بیشترین (عظیمی بلوریان، ۱۳۸۵: ۱۲). بهبود وضعیت افراد و مکان‌ها صورت گرفته است. در همین

شکل ۱: مدل مفهومی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین.

(منبع: یافته‌های پژوهش با اقتباس، ۱۳۹۹)

- 16 - Imaginative
- 17- Inclusive
- 18 -Create Wealth
- 19 - Retain Wealth
- 20- Distribute Wealth
- 20 - Distribute Wealth
- 21 - Economic competitiveness
- 22 - social cohesion
- 23 - Environmental sustainability
- 24- Territorial Governance
- 25 -Spatial Planning

- 10 -Problem- oriented
- 11 -Reactive
- 12 - Future- oriented
- 13 - Proactive
- 14-Goal- oriented
- 15 -Visionary

وضعیت‌سنجی مطالعات آمایش سرزمین

برابر با مفاد جزء (۱)، بند الف ماده ۲۶ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه کشور، سند آمایش ملی و استانی بایستی در سال اول برنامه تهیه و در سال دوم اجرا شود (قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶). این‌گونه اسناد بایستی مستخرج و منبعث از مطالعات آمایش در سطوح ملی و استانی باشد. برابر با اسناد موجود، با ابلاغ شرح خدمات تیپ در سال ۱۳۸۵ مطالعات برنامه آمایش استان‌ها آغاز و تا سال ۱۳۹۷ ادامه داشته است. در همین چارچوب، پس از طی مراحل قانونی تهیه، بررسی، تأیید مطالعات و اسناد آمایش سرزمین (ملی و استانی) در کمیسیون تخصصی دبیرخانه شورای عالی آمایش سرزمین، اسناد آمایش سرزمین (ملی و استانی) در ۱۱ اسفند ۱۳۹۹ به تصویب شورای عالی آمایش سرزمین رسیده است.

مواد و روش‌های روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش از نوع ترکیبی^{۲۶} متوالی (اکتشافی-تبیینی) است. یکی از رهیافت‌ها به دنبال رهیافت دیگر طراحی و اجرا شده است. و در آن از هر دو روش پژوهش کیفی^{۲۷} و روش پژوهش کمی^{۲۸} استفاده شده است (کرسول و پلانوکلازک، ۱۳۹۰). در روش پژوهش بخش کیفی، تحلیل محتوای اسناد (واکاوی عوامل و متغیرها) و در روش پژوهش بخش کمی، از روش تحلیل ساختاری بهره‌گیری شده است. روش و ابزار گردآوری داده‌های بخش کیفی پژوهش، اسنادی و مصاحبه با خبرگان موضوعی مرتبط با آمایش سرزمین است و در بخش کمی مبتنی بر روش میدانی و پرسشنامه محقق‌ساخته (پرسشنامه تأثیرات متقابل با

نظرسنجی کارشناسان) است. جامعه آماری پژوهش مشتمل بر ۱۵ نفر از خبرگانی است که دارای صلاحیت علمی و اجرایی در میان سازمان‌ها و نهادهای ملی و استانی مرتبط با موضوع آمایش سرزمین باشد. روش و ابزار تحلیل داده‌ها در بخش کیفی پژوهش مبتنی بر تحلیل محتوا و در بخش کمی مبتنی بر تحلیل ساختاری با بهره‌گیری از نرم‌افزار میک‌مک است.

بحث و یافته‌ها**۱) واکاوی و احصاء عوامل مؤثر در نارسایی معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین**

واکاوی پیشینه و مبانی نظری پژوهش در خصوص برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین، منجر به شناسایی، کاوش و استخراج مؤلفه‌ها و معیارهای اثرگذار در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین شده است. در این راستا با توجه به تعدد و تکثر عوامل متفاوت از یک سو و از سوی دیگر به‌منظور مشخص کردن میزان اجماع خبرگان موضوعی و موضعی درخصوص هرکدام از عوامل و میزان اهمیت هر کدام، تقلیل معیارها براساس میزان اهمیت آن‌ها صورت گرفته است؛ در این راستا، پرسشنامه دلفی در اختیار خبرگان و کارشناسان قرار داده شد و نارسایی‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین پس از اعمال نظرات خبرگان بیان شده است (جدول ۱).

26 - Mixed Method Research

27 - Qualitative Research Method

28 - Quantitative Research Method

جدول ۱. نارسایی‌های مؤثر در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین

عوامل	علامت اختصاری	عوامل	علامت اختصاری
فرصت‌سازی حداقلی متناسب با قابلیت‌ها	C1	نبود افق یکسان در چشم‌انداز سازمان فضایی مطالعات	C15
امتناع مشارکتی و عدم‌اعتماد امکان‌نهادها و سازمان‌های توسعه‌ای به رویکرد آمایش	C2	تعدد و تکرر برنامه‌های اجرایی مطالعات	C16
نهادسازی ناکارا و اثربخش در آمایش سرزمین	C3	در نظر نداشتن آمایش سیاسی فضا	C17
ضعف در یکپارچگی قلمرویی	C4	نداشتن رویکرد و رویه هویت برنامه‌ای و شبکه‌سازی منطقه‌ای	C18
ضعف در یکپارچگی بخشی	C5	توجه حداقلی به اهداف بنیادین (آرمان‌سو و آینده‌سو)	C19
ضعف در یکپارچگی سازمانی	C6	جایگزینی اهداف مقطعی به جای اهداف بنیادین	C20
ضعف در یکپارچگی سیاستی	C7	ناهمسانی بین افق زمانی چشم‌انداز و سازمان فضایی مطلوب	C21
ضعف در فرایند و فرآورده آمایش سرزمین	C8	نامشخص بودن نقش استان در تقسیم کار ملی در غیاب سند ملی آمایش سرزمین	C22
رعایت حداقلی حقوق مکان‌ها و فضاهای زیست و فعالیت	C9	تعیین نقش‌های آرمانی و ایده‌آلی استان در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای	C23
معماری الگو	C10	ضعف در یکپارچگی بین بخشی و قلمرویی پیشران‌های توسعه فضایی	C24
اجرای معماری	C11	مسئولیت‌پذیری حداقلی نهادهای سیاست‌گذار آمایش سرزمین	C25
پایش و ارزیابی معماری و اجرای معماری	C12	نامشخص بودن روایی سناریوهای توسعه فضایی	C26
ضعف در روش‌شناسی برنامه‌ها	C13	نامشخص بودن تحقق سناریوهای توسعه فضایی با توجه به تعداد پیشران‌ها	C27
نامشخص بودن مبانی نظری و اندیشه‌ای	C14		

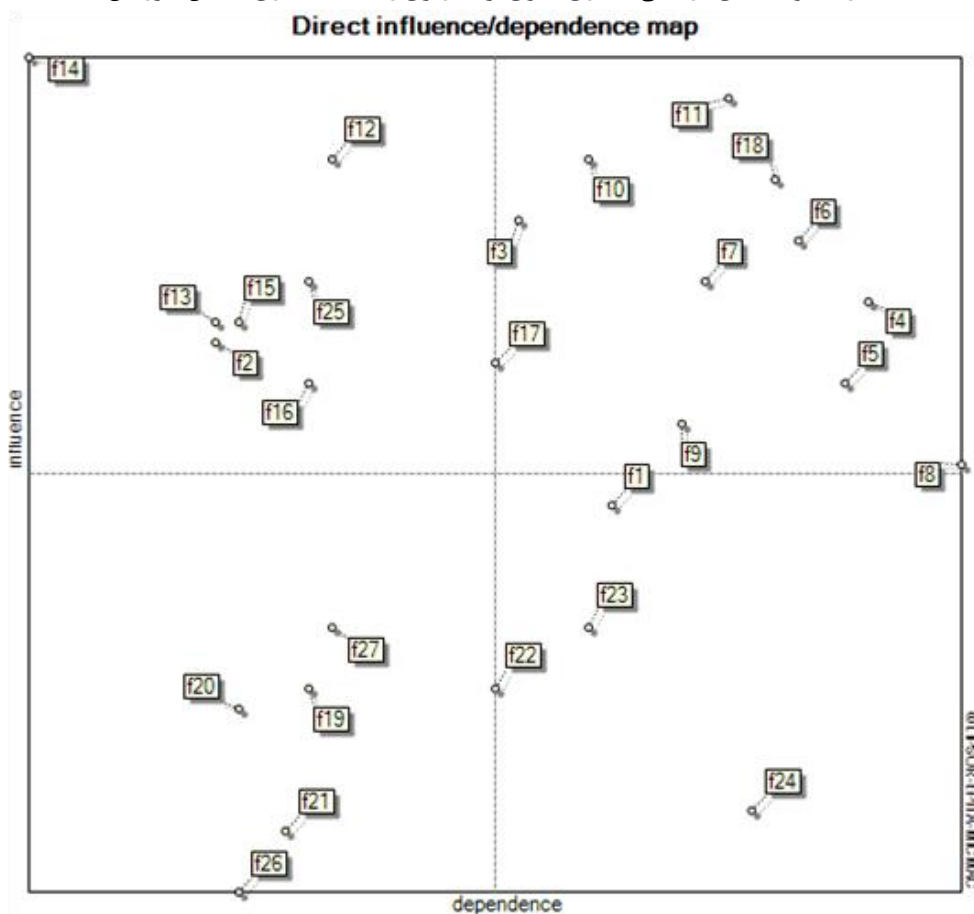
(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

شده است (جدول ۲). یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از مجموع ۲۷ عامل، ۴ عامل در خوشه متغیرهای وابسته، ۵ متغیر در خوشه بینابین، ۷ متغیر در خوشه متغیرهای مستقل و ۱۱ متغیر در خوشه متغیرهای کلیدی قرار گرفته است. این موضوع نشان‌دهنده تعدد و تکرر پیشران‌های کلیدی در موضوع آمایش سرزمین است. به عبارت دیگر از مجموع متغیرهای یادشده، ۳۶/۶ درصد از پیشران‌ها، پیشران‌های استراتژیک (کلیدی) شناسایی شده است (شکل ۲ و جدول ۲).

۲) خوشه بندی نارسایی اثرگذار در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین

در این مرحله از فرایند پژوهش، پس از مشخص شدن میزان اثرگذاری و اثرپذیری هریک از عوامل یا به عبارت دیگر تعیین میزان قدرت نفوذ و وابستگی هریک از نارسایی معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین هر کدام از عوامل مذکور در یکی از خوشه‌های چهارگانه ذیل طبقه‌بندی

شکل ۲ خوشه بندی نارسایی معماری الگوی برنامه ریزی و سیاست گذاری آمایش سرزمین

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

متغیرهای یادشده نتیجه اثرگذاری عوامل و متغیرهای زیربنایی و به عبارت دیگر نارسایی در معماری الگوی برنامه ریزی و سیاست گذاری آمایش قلمداد کرد.

متغیرهای بینابین

تأثیرگذاری و تأثیرپذیری کم این گونه متغیرها در فرایند و فرآورده برنامه ریزی و سیاست گذاری آمایش سرزمین سبب شده که این گونه متغیرها دارای نقش، سهم و تعیین کنندگی کمتری بوده؛ تاجایی که در برنامه ریزی و سیاست گذاری‌ها کمتر مورد توجه قرار گیرد. در این راستا با توجه به شاخص اهمیت و اجماع خبرگان از یک سو و از سوی دیگر نقش خنثی اینگونه متغیرها در توسعه فضایی سرزمینی در این خوشه طبقه بندی شده است.

تحلیل چرایی، تعدد و تکثر نارسایی‌های معماری الگوی برنامه ریزی و سیاست گذاری آمایش سرزمین در هر کدام از متغیرهای واکاوی شده تبیین شده است:

متغیرهای وابسته

تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بالای این گونه متغیرها در سازمان فضایی موجود و مطلوب سرزمین از ویژگی‌های این گونه متغیرهای وابسته است. در این چارچوب، «نامشخص بودن نقش استان در تقسیم کاری ملی» از یک سو و از سوی دیگر «طراحی و تدوین نقش‌های آرمانی و ایده‌آلی در استان در مطالعات» بازتاب نوعی تناقض و آشفتگی فضایی بوده و فرصت سازی حداقلی متناسب با قابلیت‌های سرزمین را به همراه داشته است؛ افزون براین، معلول بودن

متغیرهای مستقل

اثرگذاری بالا و اثرپذیری کم، شاخص و ویژگی این‌گونه متغیرها است. با توجه به اهمیت نقش و تعیین‌کنندگی متغیرهای مستقل در سازمان فضایی موجود و مطلوب سرزمینی، این‌گونه متغیرها جزو متغیرهای «اجرای معماری» قلمداد شده و ناظر بر «مدیریت الگو» و میزان توجه به «الزامات قانونی در فرایند و فرآورده برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین» بوده است. در این راستا، «امتناع مشارکتی و عدم اعتماد نهادها و سازمان‌های توسعه‌ای به رویکرد آمایشی» و «مسئولیت‌پذیر حداقلی نهادهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایشی» جزو متغیرهای مستقل قلمداد شده است. افزون‌براین، توجه به رویکرد، رویه و محتوای آمایش سرزمین در «نامشخص بودن مبانی نظری و اندیشه‌ای» از یک سو و از سوی دیگر کاستی‌های روش‌شناسی در «برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین» بوده است.

متغیرهای استراتژیک (کلیدی)

معماری الگو در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین بر زیربناهای فکری، فلسفی و تجربی آمایش سرزمین و اینکه چه کسانی و چه مکان‌هایی در تصمیم‌گیری بایستی مشارکت داشته باشند، تأکید دارد (افتخاری، ۱۳۹۶: ۲۳). در این راستا کاستی و نارسایی در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین که دربرگیرنده فرایند، چارچوب، اصول بنیادین برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین است، اهمیت اساسی دارد که در این‌گونه رویکرد مغفول مانده است. یافته‌های حاصل از پژوهش و شاخص اجماع خبرگان نشان داده است که معماری الگو به همراه نهادهای ناکارا، رعایت حداقلی حقوق مکانی فضاهای زیست و فعالیت، نداشتن رویکرد و هویت برنامه‌ای و شبکه‌سازی از اهمیت زیادی برخوردار بوده و جزو متغیرهای کلیدی تلقی شده است.

جدول ۲. خوشه‌بندی نارسایی‌های اثرگذار در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین

ردیف	نوع خوشه	ویژگی خوشه	فهرست عوامل هر خوشه	تعداد	نسبت به کل
۱	متغیرهای وابسته	تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بالا	فرصت‌سازی حداقلی متناسب با قابلیت‌ها، نامشخص بودن نقش استان در تقسیم کار ملی در غیاب سند ملی آمایش سرزمین، تعیین نقش‌های آرمانی و ایده‌آلی استان در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای، ضعف در یکپارچگی بین بخشی و قلمرویی پیشران‌های توسعه فضایی	۴	۱۴/۸
۲	متغیرهای بینابین	تأثیرگذاری و تأثیرپذیری کم	توجه حداقلی به اهداف بنیادین (آرمان‌سو و آینده‌سو)، جایگزینی اهداف مقطعی به جای اهداف بنیادین، ناهمسانی بین افق زمانی چشم‌انداز و سازمان فضایی مطلوب، نامشخص بودن روایی سناریوهای توسعه فضایی، نامشخص بودن تحقق سناریوهای توسعه فضایی با توجه به تعداد پیشران‌ها	۵	۱۸/۵
۳	متغیرهای مستقل	اثرگذاری بالا و اثرپذیری کم	امتناع مشارکتی و عدم اعتماد امکان نهادها و سازمان‌های توسعه‌ای به رویکرد آمایش، پایش و ارزیابی معماری و اجرای معماری، نامشخص بودن مبانی نظری و اندیشه‌ای، نبود افق یکسان در چشم‌انداز سازمان فضایی مطالعات، ضعف در روش‌شناسی برنامه‌ها، تعدد و تکرار برنامه‌های اجرایی مطالعات، مسئولیت‌پذیری حداقلی نهادهای سیاست‌گذار آمایش سرزمین	۷	۲۵/۹
۴	متغیرهای استراتژیک (کلیدی)	قدرت اثرگذاری و اثرپذیری بالا	نهادسازی ناکارا و اثربخش در آمایش سرزمین، ضعف در یکپارچگی قلمرویی، ضعف در یکپارچگی سازمانی، ضعف در یکپارچگی سیاستی، رعایت حداقلی حقوق مکان‌ها و فضاهای زیست و فعالیت، معماری الگوی، اجرای معماری، ضعف در یکپارچگی بخشی، در نظر نداشتن آمایش سیاسی فضا، نداشتن رویکرد و رویه هویت برنامه‌ای و شبکه‌سازی منطقه‌ای	۱۱	۳۶/۶
تعداد و درصد عوامل و پیشران‌ها				۲۷	۱۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

خوشه‌بندی نارسایی معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین به تفکیک معماری الگو، اجرای معماری و پایش و ارزیابی معماری الگو

معماری الگو دربرگیرنده زیربناهای فلسفی و فکری آمایش سرزمین بوده و شامل سه بُعد اصول، چارچوب و فرایند است (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۹۱: ۲۳) یافته‌های حاصل از پژوهش بیانگر این واقعیت است: در بُعد «اصول» عوامل «ضعف در فرایند و فرآورده آمایش سرزمین»، «رعایت حداقلی حقوق مکان‌ها و فضاهای زیست و فعالیت»، «در نظر نداشتن آمایش سیاسی فضا» جزو متغیرهای کلیدی؛ عامل «نامشخص بودن مبانی نظری و اندیشه‌ای» جزو متغیرهای مستقل، عوامل «ضعف در یکپارچگی بین بخشی-قلمرویی پیشران‌های توسعه فضایی و فرصت‌سازی حداقلی متناسب با قابلیت‌ها» جزو متغیرهای وابسته و عوامل توجه حداقلی به اهداف بنیادین (آرمان‌سو و آینده‌سو) و جایگزینی اهداف مقطعی به جای اهداف بنیادین جزو متغیرهای خنثی یا بینابین قلمداد شده است. در بُعد «چارچوب» عوامل «ضعف در یکپارچگی بخشی، ضعف در یکپارچگی سازمانی، ضعف در یکپارچگی سیاستی، ضعف در یکپارچگی قلمرویی» جزو متغیرهای کلیدی، عامل «نبود افق یکسان در چشم‌انداز سازمان فضایی مطالعات» جزو متغیرهای مستقل، نامشخص بودن نقش استان در تقسیم کار ملی در غیاب سند ملی آمایش سرزمین و تعیین نقش‌های آرمانی و ایده‌آلی استان در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای جزء متغیرهای وابسته و عامل «ناهمسانی بین افق زمانی چشم‌انداز و سازمان فضایی مطلوب» جزو متغیرهای خنثی واکاوی شده است. در بُعد «فرایند»، عوامل «امتناع مشارکتی و عدم اعتماد،

امکان نهادها و سازمان‌های توسعه‌ای به رویکرد آمایش»، «مسئولیت‌پذیری حداقلی نهادهای سیاست‌گذار آمایش سرزمین»، «ضعف در روش‌شناسی برنامه‌ها» جزو متغیرهای مستقل قلمداد شده است و در این خوشه عاملی در خوشه متغیرهای کلیدی، وابسته و خنثی کشف نشده است. افزون‌براین از مجموع عوامل کلیدی، ۳۶/۴ درصد به بُعد اصول، ۳۶/۴ درصد به بُعد چارچوب در معماری الگو تعلق دارد (شکل ۳).

اجرای معماری

اجرای معماری و مدیریت اجرای الگو بیانگر توجه به الزامات قانونی در فرایند و فرآورده آمایش سرزمین است. در این راستا، از بین نارسایی‌های معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین، عامل‌های نهادسازی ناکارا و اثربخش در آمایش سرزمین، تعدد و تکثر برنامه‌های اجرایی مطالعات، نداشتن رویکرد و رویه هویت برنامه‌ای و شبکه‌سازی منطقه‌ای، نامشخص بودن روایی سناریوهای توسعه فضایی جزو عوامل «اجرای معماری» قرار گرفته است. در همین چارچوب، از بین عوامل یادشده، «نهادسازی ناکارا و اثربخش در آمایش سرزمین، نداشتن رویکرد و رویه هویت برنامه‌ای و شبکه‌سازی منطقه‌ای» جزو پیشران‌های کلیدی، عامل «تعدد و تکثر برنامه‌های اجرایی مطالعات» جزو متغیرهای مستقل و عامل «نامشخص بودن روایی سناریوهای توسعه فضایی» جزو متغیرهای بینابین قرار گرفته است. افزون‌براین از مجموع عوامل کلیدی، ۲۷/۳ درصد به بُعد «مدیریت الگو» تعلق دارد (شکل ۳).

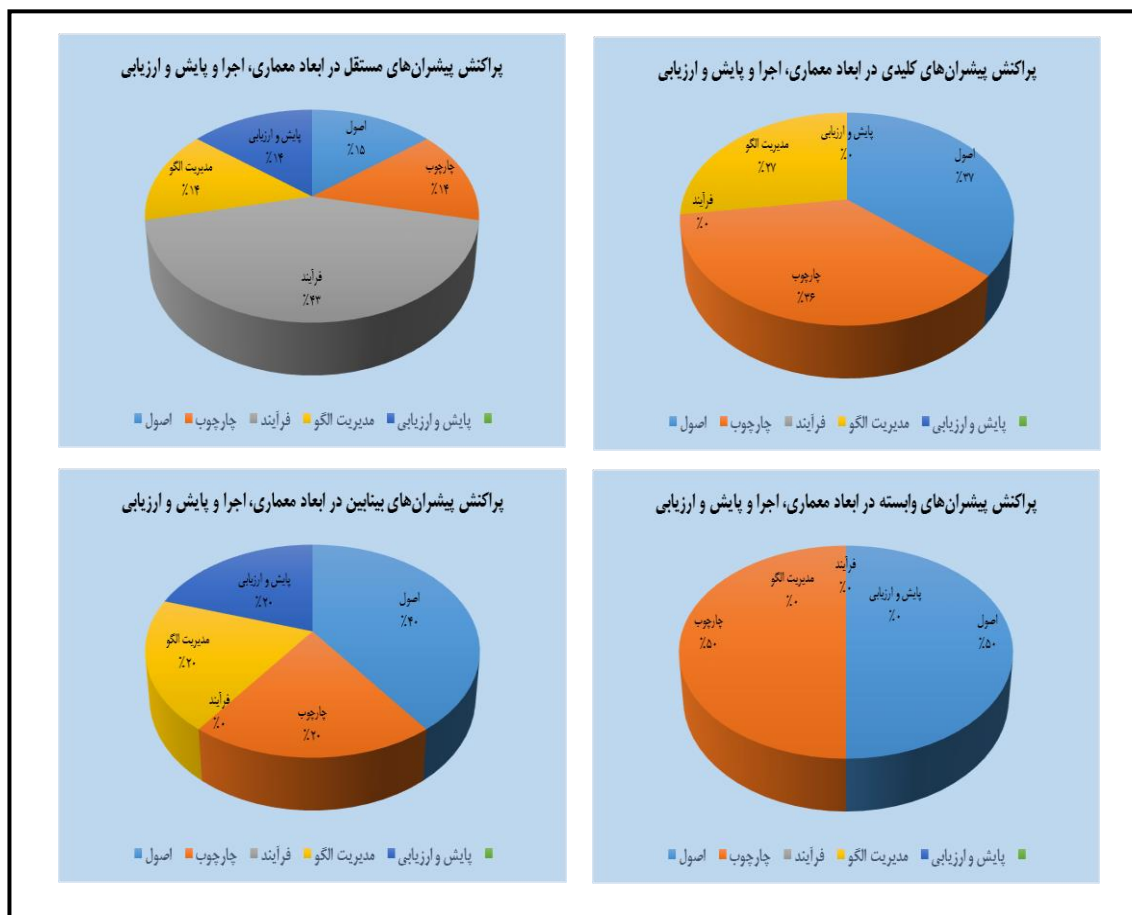
پایش و ارزیابی معماری الگو

میزان بررسی و اندازه‌گیری عملکرد مدیریت الگو یکی دیگر از ابعاد اساسی و اجتناب‌ناپذیر تحلیل نارسایی معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری

راهبردی معماری و اجرای معماری جزو متغیرهای مستقل و متغیر نامشخص بودن تحقق سناریوهای توسعه فضایی جزو خوشه متغیر خنثی قرار گرفته است؛ افزون‌براین و با توجه تجزیه و تحلیل‌های انجام‌شده در خوشه مذکور، متغیر کلیدی شناسایی نشده است (شکل ۳).

آمایش سرزمین است. یافته‌های حاصل از پژوهش بیانگر این واقعیت است که عوامل «پایش و ارزیابی راهبردی معماری و اجرای معماری» و «نامشخص بودن تحقق سناریوهای توسعه فضایی» در خوشه متغیرهای پایش و ارزیابی معماری قرار گرفته است. در همین چارچوب متغیر پایش و ارزیابی

شکل ۳. پراکنش پیشران‌ها در ابعاد معماری، اجرا، پایش و ارزیابی

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

سیاست‌گذاری آمایش سرزمین تعیین و بازتاب عینی و عملیاتی داشته است. در همین چارچوب، ۲۷ عامل به‌عنوان نارسایی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین واکاوی شده است که بیشترین نارسایی‌ها مربوط به «معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین» است، از بین مؤلفه‌های «معماری

نتیجه‌گیری

آمایش سرزمین به‌عنوان هماهنگ‌کننده و یکپارچه‌کننده راهبردها و سیاست‌های بخشی، قلمرویی و سازمانی همواره دارای نارسایی‌های بوده است. این نارسایی‌ها در ابعاد مختلف معماری، اجرای معماری، پایش و ارزیابی الگوی برنامه‌ریزی و

در سطحی دیگر، نتایج پژوهش بیانگر این واقعیت است که بیشترین نارسایی‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین مربوط به بُعد «اصول» از معماری الگو است که این موضوع بر زیربناهای فکری، اندیشه‌ای و فلسفی آمایش سرزمین دلالت دارد. واکاوی این گزاره، همسو با پژوهش‌های دیگر در حوزه آمایش سرزمین بوده است. از سوی دیگر مؤلفه «چارچوب» که بر یکپارچگی میان سازمان‌ها و نهادها و چارچوب‌های منطقه‌ای، ناحیه‌ای و محلی تأکید دارد، بعد از مؤلفه «اصول» دارای بیشترین نارسایی بوده است که می‌توان این مقوله را گزاره جدیدی در ادبیات آمایش سرزمین تلقی کرده و در نتایج و یافته‌های پژوهش‌های صورت‌گرفته دارای خلأ و کاستی بوده است، توجه به «الزامات قانونی در فرایند و فرآورده آمایش سرزمین» در «مدیریت الگو» تعیین و تجلی پیدا کرده است. در این راستا، بعد از مؤلفه اصول و چارچوب در معماری الگو، «مدیریت الگو» بیشترین نارسایی‌ها را دربردارد. افزون بر این، مؤلفه «فرایند» در معماری الگو و پایش و ارزیابی نسبت به سایر ابعاد دارای نارسایی‌های کمتری است.

منابع

احمدی، حسن. (۱۳۹۵). آمایش سرزمین (الزامات و روند اجرایی) در برنامه‌ریزی توسعه کشور، انجمن علمی-دانشجویی برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، دانشگاه تربیت مدرس، صص ۱۶-۱. (گزارش منتشر نشده)

امیدی شاه‌آبادی، امید. (۱۳۹۵). ارائه الگوی آمایش روستایی لرستان با رویکرد آینده‌نگری، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی به راهنمایی دکتر علی بدری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

<http://etd.ut.ac.ir/thesis/UTCatalog/UTThesis/Forms/ThesisIndex.aspx>

ایمانی‌جاجرمی، حسین؛ دباغی، حمیده. (۱۳۹۴). مطالعه سیاست‌های اقتصادی ایران با رویکرد آمایش سرزمین (مطالعه

الگو» مانند: «اصول»، «چارچوب» و «فرایند» بیشترین فراوانی نارسایی‌ها مربوط به اصول معماری است که این موضوع یافته جدیدی است و نسبت به یافته‌های دیگر مطالعات انجام‌شده دارای نوآوری بوده و افق جدیدی در مطالعات آمایش سرزمین است. افزون بر این، در رتبه‌های بعدی، بُعد «اجرای معماری» و «پایش و ارزیابی» دارای بیشترین نارسایی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین بوده است. خوشه‌بندی نارسایی‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین به تفکیک عوامل کلیدی، مستقل، وابسته، خنثی و تحلیل پراکنش و توزیع این‌گونه عوامل بیانگر این واقعیت است که بُعد «اصول» و «چارچوب» از معماری الگو دارای بیشترین عوامل کلیدی است که این موضوع نیز یافته جدیدی است و در ادبیات آمایش سرزمین کمتر به آن اشاره شده است. این درحالی‌ست که بُعد «فرایند» به‌عنوان بُعد مهم و اساسی در معماری الگو دارای پیشران کلیدی نبوده است و این موضوع را می‌توان به‌عنوان خلأ پژوهش و سایر پژوهش‌های دیگر قلمداد کرد. در همین چارچوب، بُعد از مؤلفه‌های «اصول» و «چارچوب» در معماری الگو، «مدیریت الگو» به‌عنوان مؤلفه اصلی و اساسی «اجرای معماری» بیشترین عوامل کلیدی آمایش سرزمین را به خود اختصاص داده است که این موضوع با یافته‌های پژوهش‌های سلطانی (۱۳۹۲)، فنی (۱۳۹۷)، زحمت‌کش و همکاران (۱۳۹۳)، اکبری و همکاران (۱۳۹۶) و امیددی شاه‌آباد (۱۳۹۵) همخوانی دارد. «پایش و ارزیابی» از دیگر مؤلفه‌های اصلی در معماری الگوی برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آمایش سرزمین است. نتایج نشان داده است که این بُعد نیز مانند بُعد «فرایند» دارای پیشران کلیدی نبوده است و این موضوع را نیز می‌توان به‌عنوان خلأ پژوهش و سایر پژوهش‌های دیگر قلمداد کرد.

<https://nashr.majles.ir>

درویشی، هدایت؛ احترامی، تینا؛ شیوا مرادی. (۱۳۹۷). واکوی الگوی توسعه و توازن منطقه‌ای با استفاده نظریه برپایه (مورد مطالعه: طرح توسعه منطقه‌ای سلسله)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای (دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت)، مقاله آماده انتشار.

DOI: [10.30495/JZPM.2021.25780.3722](https://doi.org/10.30495/JZPM.2021.25780.3722)

درویشی، هدایت. (۱۳۹۸). ارائه الگوی سیاست‌گذاری آمایشی در مناطق روستایی، رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، به راهنمایی دکتر بیژن رحمانی و دکتر عبدالرضا رکن الدین افتخاری.

<https://old.sbu.ac.ir/Cols/earth/lib>

رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ درویشی، هدایت؛ رحمانی، بیژن؛ صرافی، مظفر. (۱۳۹۸). تحلیل عوامل مؤثر در طراحی سناریوهای توسعه فضایی مبتنی بر مناطق روستایی مورد مطالعه: منطقه سه آمایش سرزمین. فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا (دانشگاه تربی آلمدرس)، دوره، شماره، ۴۱-۵۵.

DOI: [20.1001.1.16059689.1398.23.3.5.0](https://doi.org/10.1001.1.16059689.1398.23.3.5.0)

زحمت‌کش، ابراهیم؛ ده‌زاده، پروین. (۱۳۹۳). ارزیابی موانع فرایند برنامه‌ریزی آمایش سرزمین در ایران و ارائه راهکارهای بهبود آن، همایش ملی رویکردهای نوین آمایش سرزمین در ایران، دانشگاه سمنان، صص ۴۴۲-۴۵۴.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

سرور، رحیم؛ خلیجی، محمدعلی. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی برنامه‌های آمایش سرزمین در ایران، همایش ملی رویکردهای نوین آمایش سرزمین در ایران، دانشگاه سمنان، صص ۱۱۱-۱۲۱.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

سلطانی، ناصر. (۱۳۹۲). ارزیابی موانع فرآروی طرح‌های آمایش سرزمین در ایران با رویکرد تلفیقی، فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا (دانشگاه تربیت مدرس)، دوره هفدهم، شماره ۳، صص ۶۳-۸۴.

<http://hsmasp.modares.ac.ir/article-21-2479-fa.html>

شریعت‌زاده، مریم. (۱۳۹۳). چندپارگی آمایش سرزمین، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران.

<http://irsce.org>

شریف‌زادگان، محمدحسین. (۱۳۹۳). آمایش سرزمین اکسیر توسعه پایدار، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران.

موردی: برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه کشور، مجله مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران (دانشگاه تهران)، دوره چهارم، شماره ۳، صص ۵۲۷-۵۰۱.

doi: [10.22059/JISR.2015.56206](https://doi.org/10.22059/JISR.2015.56206)

آرامی، حسین. (۱۳۹۳). تفاهم بر سر انتظارات از آمایش سرزمین، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

آل‌یاسین، احمد. (۱۳۹۳). اهمیت و کارکرد آمایش سرزمین، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران.

<https://www.amayeshconf96.ir/>

تقوایی، مسعود؛ بیگ محمدی، حسن؛ زالی، نادر؛ کسائی، میترا. (۱۳۹۶). تحلیل موانع و عوامل مؤثر در اجرای طرح‌ها و برنامه‌ریزی آمایشی استان تهران، مجله آمایش سرزمین (دانشگاه تهران) دوره نهم، شماره ۱، صص ۲۷-۲۸.

doi: [10.22059/JTCP.2017.60199](https://doi.org/10.22059/JTCP.2017.60199)

تقی‌زاده، فاطمه. (۱۳۸۸). آمایش سرزمین در دانشنامه مدیریت شهری-روستایی، چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

<https://imo.org.ir/>

توفیق، فیروز. (۱۳۸۴). آمایش سرزمین، تجربیات جهانی و انطباق آن با وضعیت ایران، تهران: انتشارات مؤسسه تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.

<http://www.archoma.com/publishers>

خنیفر، حسین. (۱۳۸۹). درآمدی بر مفهوم آمایش سرزمین و کاربردهای در ایران، مجله آمایش سرزمین (دانشگاه تهران)، سال دوم، شماره ۲، صص ۲۶-۵.

<https://jtcp.ut.ac.ir/>

دانشنامه مدیریت شهری و روستایی (۱۳۸۸)، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

<https://imo.org.ir/>

درویشی، هدایت؛ اکبری، مجید؛ احترامی، تینا. (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر نارسایی‌های نظام سیاست‌گذاری توسعه منطقه‌ای در ایران: ارائه مدل ساختاری-تفسیری، فصلنامه مجلس و راهبرد (مجلس شورای اسلامی ایران)، دوره بیست و پنجم، شماره ۹۶، صص ۲۳۷-۲۶۴.

در ارتباط با تهیه اسناد آمایش سرزمین، کد موضوعی: ۲۲۰، شماره مسلسل: ۱۵۸۹۰، دفتر مطالعات منطقه‌ای.

<https://rc.majlis.ir/fa/report>

SINIS`A TRKULJA*, BRANKA TOS`IC` ** & ZORA Z`IVANOVIC (2012): Serbian Spatial Planning among Styles of Spatial Planning in Europe, *European Planning Studies* Vol. 20, No. 10.

[DOI:10.1080/09654313.2012.713327](https://doi.org/10.1080/09654313.2012.713327)

Albrechts, L. 2006. "Bridge the Gap: From Spatial Planning to Strategic Projects." *European Planning Studies* 14 (10): 1487-500

<https://doi.org/10.1080/09654310600852464>

Nadin, V. 2007. "The Emergence of the Spatial Planning Approach in England." *Planning, Practice & Research* 22 (1): 43-62. Doi: 10.1080/02697450701455934.

<https://doi.org/10.1080/02697450701455934>

Morphet, J. 2011. *Effective Practice in Spatial Planning*. London, UK: Routledge. Published August 2, 2010 by Routledge

Kidd, S., and D. Shaw. 2013. "Reconceptualising Territoriality and Spatial Planning: Insights from the Sea." *Planning Theory & Practice* 14 (2): 180-97. doi:10.1080/14649357.2013.784348.

<https://doi.org/10.1177/0885412219831375>

Davoudi, S., and I. Strange, eds. 2007. *Conceptions of Space and Place in Strategic Spatial Planning*. London, UK: Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9780203886502>

Milica Maksić (2019): Governance Capacity of the City of Niš, Serbia, in the Spatial Planning Process, *Journal of Planning Education and Research* 1-14

<https://doi.org/10.1177/0739456X19844564>

Louis Albrechts (2006), in *strategic spatial planning? Some evidence from Europe and Australia*, *Environment and Planning a* 2006, volume 38, pages 1149 - 1170.

<https://doi.org/10.1068/a37304>

Sue Kidd (2007) *Towards a Framework of Integration in Spatial Planning: An Exploration from a Health Perspective*, *Planning Theory & Practice*, ۸:۲، ۱۶۱-۱۸۱.

<http://irsce.org/>

صدوق، سید حسن. سعیدی، عباس. (۱۳۸۵). نظام فضایی به‌مثابه جوهره مطالعات جغرافیایی، فصلنامه جغرافیا (انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال چهارم، شماره ۱۰ و ۱۱، صص ۱۱-۲۷.

صرافی، مظفر. (۱۳۹۳). آمایش سرزمین چیستی و چرایی، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران.

<http://irsce.org/>

ضوابط ملی آمایش سرزمین. (۱۳۸۳). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، امور آمایش و توسعه منطقه‌ای، تهران.

<http://www.mporg.ir/Portal>

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ علی، بدری. (۱۳۹۱). بنیان‌های نظریه‌ای الگوی توسعه‌ای روستای نمونه، چاپ اول، انتشارات استانداری گیلان.

<https://www.gisoom.com/book>

فنی، زهره؛ کریمی، آرام؛ شریفی، رامین. (۱۳۹۷). واکاوی مفهومی آمایش سرزمین و آسیب‌شناسی تحقق آن در برنامه‌های توسعه کشور، فصلنامه پژوهش‌های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی، دوره دوم، شماره ۱۳، صص ۲۲۰-۱۹۶.

[COI : JR GAU-2-13 011](https://doi.org/10.1177/0885412219831375)

فولادی، محمدحسین. (۱۳۹۳). برنامه ششم و آمایش سرزمین، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران.

<http://irsce.org>

کرسول جان؛ پلانوکلاک، ویکلی. (۱۳۹۰). روش‌های پژوهش کیفی، ترجمه علیرضا کیامنش و جاوید سرابی، تهران: نشر آبیژ.

<https://www.gisoom.com/book>

مجموعه برنامه پنج‌ساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۶). سازمان برنامه و بودجه کشور.

<http://www.mporg.ir/Portal>

سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۸۵). شرح خدمات تهیه برنامه آمایش استان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، مرکز ملی آمایش سرزمین، تهران.

<http://www.mporg.ir/Portal>

معاونت پژوهش‌های اقتصادی. (۱۳۹۷). مجموعه مطالعات منطقه‌ای و آمایش سرزمین در ایران (واکاوی عملکرد دولت

DOI: [10.22067/JRRP.V8I2.73320](https://doi.org/10.22067/JRRP.V8I2.73320)

Dominic Stead Evert Meijers(2009), Spatial Planning and Policy Integration: Concepts, Facilitators and Inhibitors, Planning Theory & Practice, Vol. 10, No. 3, 317–332.

<https://doi.org/10.1080/14649350903229752>

<https://doi.org/10.1080/14649350701324367>

Hedayat Darvishi, Abdolreza Rokneddin Eftekhari, Bijan Rahmani, Mozafar Sarrafi, Mohammad Atashak, 2019.) “Analysis of Factors Affecting the Inefficiency of Spatial Policies in Rural Areas of Iran”. Journal of Research and Rural Planning, Volume 8, No. 2, spring 2019, Serial No. 25, 116-130.